

derslerine gitmekte iken, Ebû Âmir Abdülmelik el-Akadî'nin uyarısı üzerine, on beş yaşından itibaren hadis öğrenmeye başladı. Şu'be, Mâlik b. Enes, Süfyân b. Uyeyne, Süfyân es-Sevrî gibi hadis ve fıkıh âlimlerinden ilim tahsil etti. Kendisinden de Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, İshak b. Râhûye, Abdullah b. Mübarek gibi meşhur âlimler hadis rivayet ettiler.

Abdurrahman b. Mehdî 796 yılında Bağdat'a yerleşti. Orada ilim öğretmekle ve hadis rivayetiyle meşgul oldu. Kuvvetli bir hâfızaya sahip, titiz ve güvenilir bir hadis âlimi olduğu hususunda ittifak vardır. Yazmaktan çok ezberlemeye önem vermiştir. 20.000 hadisi ezbere yazdırdığı hususundaki rivayet biraz mübalağalı sayılsa bile, onun hâfızasının kuvvetini göstermesi bakımından önemlidir. Hadisleri mânalarıyla değil, kelimesi kelimesine lafızlarıyla rivayet etme taraftarı idi. Ahmed b. Hanbel'in ondan bahsederken, "Meçhul bir râviden bile rivayette bulunsa yine hüccettir" demesi, ayrıca İmam Şâfiî ile Ali b. Medîni'nin hadis sahasında onun bir benzerini görmediklerini söylemeleri, kendisinin ne derece güvenilir bir kimse olduğunu gösterir. Bu üstün vasıfları sayesinde, Basra muhaddislerinin ilmini, rivayet yollarını, şeyh*lerin ve râvilerin hallerini en iyi bilen hadis hâfızı olarak tanınmıştır. Bundan dolayı şöhreti her tarafa yayılmış, onun Bağdat'taki ilim meclisleri çok rağbet görmüştür. İbn Mehdî, fıkıh ilminde de imam sayılabilecek mertebeye yükselmiştir. Nitekim o dönemde Basra'da kadı unvanına ondan daha lâyık birinin bulunmaması, hadis ilminden başka fıkıhta da otorite olduğunu göstermeye yeter. O, "sünnet"i esas alan Medine fıkıh ekolüne bağlıdır ve İmam Mâlik'in fikhî görüşlerinin Basra ve yöresine yayılmasında önemli rol oynamıştır.

Abdurrahman b. Mehdî, Mu'tezile ve Cehmiye fırkalarının Allah'ın sıfatları konusundaki tartışmalarına şiddetle karşı çıkmış, müslümanlar arasında ihtilâfî körükleyen, çok kere fitne ve karışıklığa sebep olan fikir münakaşalarının Kur'an'a ve sahih hadislerle uygun İslâm akaidini müdafaa etmiş, bu akideye ters düşen çarpık fikirleri yaymaya çalışanlarla mücadele etmiştir. Her gece Kur'an-ı Kerim'in yarısını okuyarak iki günde bir hatim indirdiği rivayet edilir. Basra'da vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, VII, 297; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 354; a.mlf., *et-Târîhu's-sagîr* (nşr. Mahmûd İbrâhîm Zâyed), Kahire 1396-97/1976-77, II, 285; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53, V, 288; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349/1931, X, 240; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-sâfıye* (nşr. Mahmûd Fâhûrî-Muhammed Kal'acî), Halep 1969-73 — Beyrut 1399/1979, IV, 5-7; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, Kahire 1357-69 — Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), III, 135; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, IX, 192-208; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58, I, 329; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Kahire 1380 — Beyrut 1395/1975, I, 499; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 279; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1393/1973, s. 139; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhib*, Bulak 1301 — Beyrut 1399/1979, s. 235; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, Kahire 1350-51 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), I, 355.

MÜCTEBA UĞUR

ABDURRAHMAN b. MİL

(عبد الرحمن بن مل)

(bk. EBÜ OSMAN en-NEHDÎ).

ABDURRAHMAN b. MUÂVİYE

(عبد الرحمن بن معاوية)

Ebû Muâviye Abdurrahmân b. Muâviye b. Hudeyc el-Kindî et-Tücebî (ö. 95/714)

Emevîler devrinde Mısır'da kadılık yapan tâbî.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Mısır âlimlerinin önde gelenlerinden. Rebîülevvel 86'da (Mart 705), Evs b. Abdullah b. Atıyye'den sonra Mısır kadısı oldu. Aynı zamanda şurta* teşkilâtının idaresiyle de görevlendirildi. Bu uygulama ondan sonra da devam ederek kadılık ile şurta teşkilâtı birlikte yönetildi. Abdurrahman yetim ve öksüzlerin mallarıyla bizzat ilgilenen ilk kadıdır. Her kabiledaki yetim ve öksüzlerin mallarını idare etmek üzere o kabilenin reisini görevlendirdi ve bu mak-satla bir sicil defteri tutma mecburiyeti getirdi. Bu uygulama o tarihten itibaren kurumlaşarak devam etti. Kısa bir süre sonra kadılık görevini bıraktı; Ancak, 91 (709-10) yılında İskenderiye'de tekrar şurta teşkilâtının başına getirildi. Hadis rivayetinde sika* kabul edilen Abdurrahman, Ebû Süfyân'ın Mısır valisi olan babasından, Abdullah b.

Ömer, Abdullah b. Amr ve Ebû Basra el-Gıfârî gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Vâhib b. Abdullâh, Ukbe b. Müslim, Yezîd b. Ebû Habîb, Hasan b. Sevbân, Saîd b. Râşîd ve Süveyd b. Kays gibi şahıslar rivayet-te bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA:

Ebû Ömer el-Kindî, *Kitâbü'l-Vulât ve Kitâbü'l-Kudât* (nşr. R. Guest), Leiden 1912, s. 53, 58, 324-326; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 271-272; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1387/1967, I, 296; II, 138; Zirikî, *el-A'lam*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 113; Fahreddin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâtı*, Ankara 1979, s. 106, 108.

MUSTAFA BAKTİR

ABDURRAHMAN b. MUHAMMED b. EŞ'AS

(عبد الرحمن بن محمد بن العاشم)

(bk. İBNÜ'L-EŞ'AS).

ABDURRAHMAN b. MUHAMMED el-HÂŞİMÎ

(عبد الرحمن بن محمد الهاشمي)

(bk. İBN ABDÜSSEMÎ).

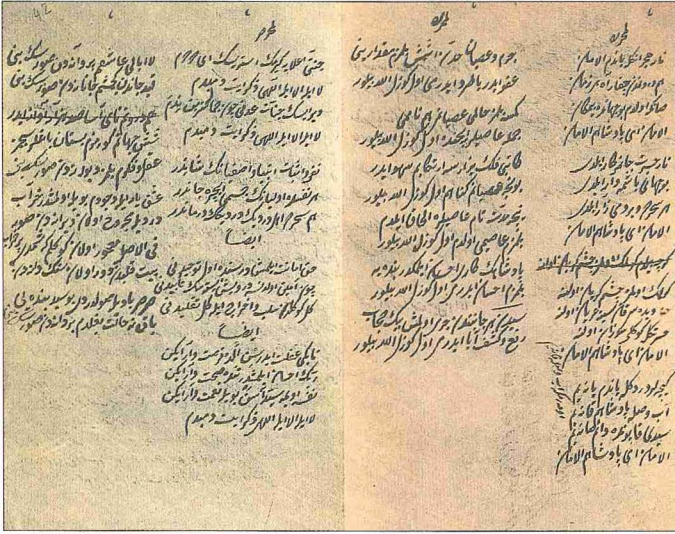
ABDURRAHMAN NESİB DEDE

(ö. 1842)

Şeyh, mutasavvıf şair ve mûsikişinas.

İstanbul'un Üsküdar semtinde doğdu. Aziz Mahmud Hüdâyî âsitânesi şeyhi olan babası Mehmed Şehâbeddin Efendi'nin yanında yetişti ve daha sonra Celvetiyye tarikatına intisap etti. Seyrû sülûk*ünü tamamladıktan sonra Ayasofya Camii civarındaki Erdebil Tekkesi'ne şeyh oldu. Babasının 1818'de vefatı üzerine de Aziz Mahmud Hüdâyî âsitânesine şeyh tayin edildi. 1827'de Ordu-yı Hümâyûn vâizliğine getirildi. Vefatında âsitâne hazîresine defnedildi. Kendisinden sonra şeyh olan oğlu Mehmed Rüşen Efendi de ölümüne kadar (1891) bu makamda kaldı.

Celvetiyye tarikatının önde gelen şeyhlerinden sayılan Nesîb Dede'nin tasavvufî manzumeleri, onun şiir sanatındaki kudretini ortaya koymaktadır. Seyyid mahlası ile yazdığı şiirlerini mürettep bir divanda toplamıştır. *Divan*'ının kendi el yazısıyla olan bir nüshası, Üsküdar'da Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde (Hüdâyî Kitapları, nr. 1806) kayıtlı.

Abdurrahman
Nesib
Dede
Divan'ının
müellif
hattı
nüshasından
iki sayfa
(Hacı
Selimağa
Kütüphanesi,
Hüdâyi
Kitapları,
nr. 1806,
vr. 41^b-42^a)

dır. Ayrıca Celvetiyye tarikatına dair bir risâlesi olduğu da söylenmektedir. Nesib Dede müzik ile de meşgul olmuştur. Onun dinî mahiyette bazı eserler bestelediği, çeşitli el yazması güfte mecmualarında zikredilmekteyse de bunlardan sadece bir ilâhî ile din dışı sahada bir peşrevi zamanımıza ulaşabilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Ayvanşarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, II, 200-201; *Sicill-i Osmânî*, II, 422; III, 327; *Osmanlı Müellifleri*, I, 77; Mehmed Şükrî, *Silsilenâme*, Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyi Kitapları, nr. 1098, vr. 14^a, 15^a; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, III, 27; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji*, İstanbul 1943, II, 423-424, 525-528; H. Kâmil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyi ve Celvetiyye Tarikatı*, İstanbul 1982, s. 267, 288; Öztuna, *TMA*, II, 70.

NURİ ÖZCAN

ABDURRAHMAN NESİB EFENDİ

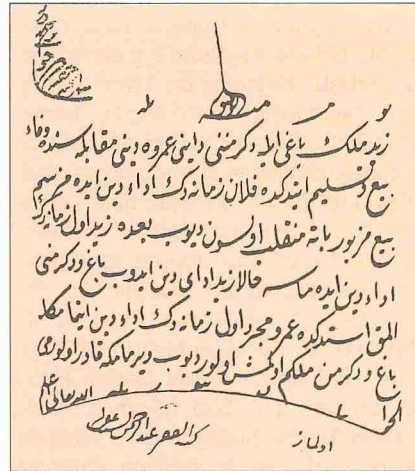
(1842-1914)

Osmanlı şeyhülislâmı.

Üsküp Nâibi Halil Fevzi Efendi'nin oğlu, Tırhala Kadısı Ahmed Sâdık Efendi'nin torunudur. Üsküp'te doğdu; doğumundan kısa bir süre önce ölen babasından vasiyeti üzerine kendisine Aziz Mahmud Hüdâyi Dergâhı Postnişini Abdurrahman Nesib Dede'nin adı kondu. Ailesinin Liphova'ya taşınması üzerine ilk tahsilini orada Yanyalı Şeyh Ömer Efendi'nin yanında yaptı. Daha sonra Yanyalı Abdülatif Efendi'den ders aldı ve Ergiri'de medreseye devam etti. Ayrıca Liphovalı Süleyman Efendi'den de hat dersleri aldı; ardından İşkodra Rüşdiyesi'nden mezun oldu. 1863'te İs-

tanbul'a giderek Fatih dersiâmlarından Mustafa Şevket Efendi'nin derslerini takip etmeye başladı. Bir süre Muallimhâne-i Nüvvâb'a devam etti ve üçüncü sınıftan diploma aldı. Daha sonra Rumeli Sadâreti Dairesi'nde zabıt kâtipliğinde bulundu, bu sırada Edirne ruûs*unu elde etti. 1868'de Nevrekop nâibliğine, 1871'de Bosna vilâyeti merkez nâibliğine tayin edildi; bir süre sonra da Travnik nâibliğine nakledildi. 1876-1909 yılları arasında Rodos, Diyarbakir, Erzurum, Yanya, Selânik, Şam ve Halep nâiblikleriyle Rodos, Yanya, Edirne ve İstanbul vilâyetleri mahkeme reisliği, temyiz âzâlığı ve Mısır kadılığı görevlerinde bulundu. Bu görevleri sırasında hareket-i altmışlı, müsile-i Süleymâniye,

Abdurrahman Nesib Efendi'nin bey* bi'l-vefâ* hakkında bir fetvası (*İlmiyye Salnamesi*, s. 628)

İzmir, Bursa, Haremeyn ve İstanbul pâyelerini elde etti. 31 Aralık 1911'de şeyhülislâmlığa getirildi. Bu görevde yedi ay kadar kaldıktan sonra, 20 Temmuz 1912'de kabinenin istifası ile görevinden ayrıldı. 11 Mart 1914'te vefat etti; kabri Bakırköy Mezarlığı'ndadır.

İkinci dereceden Mecîdî, üçüncü dereceden Osmânî nişanlarına sahip olan Abdurrahman Efendi, hayatının son yıllarını Bakırköy'deki konağında geçirmiştir. Altmış seneye yaklaşan memuriyet hayatında, bulunduğu yerlerde dü-rüstlüğü ve çalışkanlığı ile iyi bir intiba bırakmış, Şam, Halep, Mısır âlim ve şairleri tarafından hakkında yazılan çeşitli kaside ve makalelerle övülmüştür. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'den yaptığı bazı tercümelere *Müntehabât* adıyla *Tercü-mân-ı Hakikat*'ta yayımlamış, *Fuşû-şu'l-hikem*'den de "salât"la ilgili bir kıs-mı Türkçe'ye çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

ŞS, *Sicil Defteri*, nr. 248, I, 19; *İlmiyye Salnamesi*, s. 628-632; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İstanbul 1980, I, 46-47.

MEHMET İPŞİRLİ

ABDURRAHMAN PAŞA CAMİİ

Kastamonu'nun Tosya ilçesinde
Yenicami adıyla da bilinen cami.

Maraşlı Abdurrahman Paşa tarafından 992 (1584) yılında yaptırılmıştır. 1943 depreminde büyük ölçüde zarar görmüş ve daha sonra restore edilmiştir. 1917 yılında da onarıldığı bilinmektedir. Topoğrafik konumu açısından çevreye hâkim bir noktada bulunan ve Mimar Sinan döneminin merkezî planlı camileri arasında yer alan yapının duvarları kesme taş ve tuğla ile örülmüş, üzeri dört yarım kubbe sistemiyle örtülmüştür. Simetrik planlanmadığı anlaşılan kuzey köşelerindeki küçük kubbelerin benzerleri güney kısmında yoktur. Beş kenarlı mihrap önü bölümü yarım kubbe boyunca dışa taşınmıştır. Örtü sistemi, ikisi sekizgen ve bağımsız, ikisi duvara bitişik dört ayakla taşınmaktadır. Beş gözlü son cemaat yerinin kubbeleri sivri kemerler ve altı mermer sütun üzerine oturtulmuştur. Camiye kuzey ve batı cephelerinde yer alan iki kapıdan girilir. Mukarnas kavsaralı cümle kapısı üzerinde 992 (1584) tarihli inşa kitâbesi bulunmaktadır. Mermer mihrap nişi de kapı gibi mukarnas dolguludur. İç mekân çok sayıda